

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 114 sahifa,
16-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Tinglovchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari	10
<i>Fazliddin Abdunabiyevich Abdurazaqov</i>	
Professor-o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik salohiyatini xalqaro mezonlar asosida rivojlantirish yo'llari	15
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i>	
Orfografik kompetensiyaning mohiyati va boshlang'ich sinflarda shakllanish bosqichlari	21
<i>Abduvaliyeva Nodira Alisherovna, Mo'minjonova Gulnoraxon Abdupatto qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda uch o'lchamli vizualizatsiyalarning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati	25
<i>Nabijonova Feruza Valijon qizi</i>	
Loyiha texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy tashabbuskorlikni rivojlantirish mazmuni	28
<i>O'rinova Nilufar Muxammadovna</i>	
Sinfdan tashqari o'qish darslarida badiiy asar bilan ishlashning kompetensiyaviy yondashuv asosidagi metodikasi	32
<i>Qilichova Billura Yorqinxuja qizi, Homidov H. K.</i>	
Kasbiy-kommunikativ madaniyat fenomenining pedagogik talqini va rivojlanish tendensiyalari	37
<i>Tashpulatova Nodira Olimjon qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv	41
<i>Umbarova Nasiba Xolboy qizi</i>	
Xorijiy tillarni o'rganishda shaxs nutqining shakllanishida psixolingvistikaning ahamiyati	44
<i>Ahmedov Shavkat Asadilloevich, Ataboev Navruz Ihombek o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnni tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi (PIRLS dasturi misolida)	47
<i>Abduraxmanova Charos Burxanovna</i>	
Lesson Planning in English Language Teaching at Technical Universities	51
<i>Aitbaeva Nursuliu Tairbekovna</i>	
Lingvistik intellekt asosida individual o'qitish yondashuvining samaradorligi	55
<i>Allanazarova Sadoqat Azimovna</i>	
Xorij tadqiqotlarida zamonaviy oila transformatsiyasida farzandlar taraqqiyotining ijtimoiy-psixologik asoslari	59
<i>Bo'riyeva Mahbuba Shavkatovna</i>	
Теоретико-методологические подходы к изучению эмоциональных концептов в литературе: (на материале английских и немецких фразеологизмов)	63
<i>Сайёра Улашевна Тагаева, Азиза Анкаевна Уразкулова</i>	
The Importance of Forming a Schedule for High School Students	67
<i>D. T. Atabayeva, X. I. Abduraymova</i>	
Milliy cholg'u ansambllari orqali o'quvchilar musiqiy dunyoqarashini shakllantirish	70
<i>Dadamirzayeva Gulshanoy To'lanjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaga yondashuvning texnologik xususiyatlari ...	75
<i>Jumanov Sherzod Saloyevich</i>	
Adabiyot darsliklari uchun yangi o'zbek adabiyoti namunalarini saralashning ilmiy-metodik asoslari	78
<i>Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi</i>	
Maktab geometriyasida ko'pyoqlilar mavzusini o'rganishning innovatsion usullari	83
<i>Pirlepesov Umrbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Generativ AI vositalarining mustaqil ta'lim jarayonidagi didaktik funksiyalari	86
<i>Qahramonova Xumora Qahramonovna</i>	
O'quvchi-sportchilar uchun individual mashg'ulot yuklamalarini avtomatik rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatini yaratish ahamiyati	91
<i>Qosimov Faxriddin Jo'raqulovich</i>	

Когнитивный диссонанс как социально-психологический феномен в контексте высшего образования: теоретический анализ	95
Мансурова Гульмира Рафаэловна	
Регуляторный произвол или необходимый порядок? Влияние новых регуляторных механизмов на свободу расследовательской журналистики	101
Рауфова Озода	
Qizlar tarbiyasida mahalla–oila–maktab hamkorligi mexanizmlari	105
Choriyeva Dildora Ismat qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini individuallashtirishning samaradorligi: kompetensiyaviy yondashuv asosida	109
Tangriyev Abdulkarim To'vashevich	

MILLIY CHOLG'U ANSAMBLARI ORQALI O'QUVCHILAR MUSIQIY DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISH

Dadamirzayeva Gulshanoy To'lanjon qizi

Qo'qon universiteti Ta'lim kafedrasida o'qituvchisi
Farg'ona davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Barkamol avlod tarbiyasida musiqaning o'rni beqiyosdir. Musiqa boshqa san'at turlaridan farqli ravishda, insonning eng nozik tuyg'ularini, his-hayajonlarini, undagi boy emosional zahiralarni ishga solishga qodir mo'jizaviy vositadir. Ushbu maqolada musiqa o'qitish orqali o'quvchilarning aqliy va jismoniy jihatdan sog'lom, barkamol bo'lib yetishishidagi roli, cholg'u ijrochiligi mashg'ulotlarining tashkiliy tuzilish xususiyatlari hamda musiqa asarlari ustida ishlashning o'ziga xos metodik jihatlari yuzasidan fikr-mulohazalar bildirilgan.

Kalit so'zlar: musiqa, musiqa asari, musiqa tinglash, cholg'u ijrochiligi, ansambl, kuy, ritm, shtrix, janr, estetik tarbiya, did, texnik ijro, badiiy ijro.

Abstract: The role of music in nurturing a well-rounded and harmoniously developed generation is unparalleled. Unlike other forms of art, music is a miraculous tool capable of engaging an individual's most delicate feelings, emotions, and rich emotional reserves. This article discusses the role of music education in fostering intellectually and physically healthy, well-rounded students, examines the organizational characteristics of instrumental performance classes, and provides insights into specific methodological aspects of working on musical pieces.

Key words: music, musical piece, music listening, instrumental performance, ensemble, melody, rhythm, stroke (articulation), genre, aesthetic education, taste, technical performance, artistic performance.

Аннотация: Роль музыки в воспитании гармонично развитого поколения неопределима. В отличие от других видов искусства музыка является удивительным средством, способным задействовать тончайшие чувства, переживания и богатый эмоциональный потенциал человека. В данной статье рассматривается роль музыкального образования в формировании интеллектуально и физически здоровых, всесторонне развитых учащихся, анализируются организационные особенности занятий по инструментальному исполнительству, а также излагаются научно-методические аспекты работы над музыкальными произведениями.

Ключевые слова: музыка, музыкальное произведение, слушание музыки, инструментальное исполнительство, ансамбль, мелодия, ритм, штрих, жанр, эстетическое воспитание, вкус, техническое исполнение, художественное исполнение.

KIRISH

Musiqa san'atining jamiyat va yoshlar kamolotidagi o'rni beqiyos bo'lib, barcha jabhalardagi rivojlarning bosqichma-bosqich o'sishida muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev bugungi musiqiy madaniyatimiz rivoji va uning jamiyat hayotidagi o'rni masalasini ko'p bor tahlil qilib, bundan keyingi vazifalarni belgilab olish haqida o'z nutqlarida bir necha bor ta'kidlab o'tganlar. "Insonning ruhiy kamoloti haqida gapirar ekanmiz, albatta, bu maqsadga musiqa san'atisiz erishib bo'lmaydi. Xalqimiz hayotida musiqa azaldan beqiyos o'rin tutib keladi. Samarqand yaqinidagi Mo'minobod qishlog'idan 3 ming 300 yil muqaddam suyakdan yasalgan nay cholg'usi topilgani ham shundan dalolat beradi". Bu haqiqatni inkor etib bo'lmaydi.

Musiqa ta'limida yoshlarni yuksak ma'naviyatli va yetuk farzand qilib tarbiyalash, dunyoqarashini shakllantirish masalasi bugunning dolzarb masalalaridan biridir. Musiqa haqida so'z borar ekan, bu fanning naqadar keng qamrovli fan ekanligini ta'kidlash lozim. Musiqa o'quvchilar aqliy faoliyatini eng aniq fanlar kabi charxlaydi, shu bilan birgalikda jismoniy sog'lom bo'lib yetishishini ta'minlaydi. Musiqa fani bir vaqtning o'zida bir nechta fanlarni qamrab oladi. Jumladan: matematika, fizika, jismoniy tarbiya, tasviriy san'at, mantiq va adabiyot. Birgina notani varaqdan o'qishda o'quvchilarning aqliy faoliyati faol shaklda bo'ladi va o'quvchi bir vaqtning

o'zida yuqorida sanab o'tilgan fanlar majmuasi orqali quloqqa xush keladigan musiqa sadolarini ijro etadi. Shunday qilib, milliy cholg'ular ijrosi o'quvchining aqliy va jismoniy rivojlanishini shakllantirib boradi.

Milliy cholg'ular ijrosi nafaqat aqliy, balki ruhiy holatga ham o'z ta'sirini ko'rsatmay qolmaydi. Shundan kelib chiqib, har bir o'quvchi o'zi yoqtirgan cholg'u asboblarida ijro etishni o'rganib, bilim, malaka va ko'nikmalarni egallab borish bilan birga musiqiy bilim va ko'nikmalarini mustahkamlaydi. O'quvchilarning yakka ijrolaridan ko'ra ansambl va orkestr bilan birgalikda ijro etishlari ularning bilimlarini yanada mustahkamlaydi, boyitadi. Sababi, ansambl va orkestr ijrochiligida sozandalarning barchasi xuddi bir insondek harakat qilishi lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro miqyosda musiqiy pedagogika, etnomusiqashunoslik va kognitiv rivojlanish muammolarini tadqiq etuvchi nufuzli ilmiy manbalar ma'lumotlariga ko'ra, milliy cholg'u ansambllari o'quvchilarning musiqiy dunyoqarashi, madaniy o'zlikni anglashi va sotsiomadaniy adaptatsiyasini ta'minlovchi transformatsion pedagogik vosita o'laroq e'tirof etiladi. Zamonaviy ta'lim paradigmasida an'anaviy jamoaviy ijrochilik shunchaki texnik ko'nikmalarni shakllantirish jarayoni emas, balki shaxsning dunyoni estetik idrok etish tizimini modellashtiruvchi murakkab intellektual va madaniy-ma'rifiy fenomen hisoblanadi.

Music Education Research va International Journal of Music Education kabi nufuzli nashrlarda e'lon qilingan tadqiqotlarda Patricia Shehan Campbell (2018) hamda Huib Schippers (2020) "Madaniy xilma-xillik va musiqiy pedagogika" konsepsiyasini tizimli ravishda asoslab beradi. Mualliflarning ta'kidlashicha, an'anaviy cholg'ular (xususan, lokal tabiati kuchli bo'lgan milliy asboblari) vositasida xalq kuylarini jamoaviy ijro etish o'quvchilarning musiqiy-estetik tafakkurini milliy va umumbashariy qadriyatlar sintezi asosida boyitadi. Campbell o'z ishlarida milliy musiqiy merosga murojaat qilish o'quvchining ichki emotsional dunyosini kengaytirishini ta'kidlasa [Campbell, 2018: 142-b.], Schippers cholg'u ansambllarida badiiy shtrixlar va ritmik usullar ustida ishlash jarayoni o'quvchilarda tarixiy-falsafiy dunyoqarash poydevorini mustahkamlashini ilmiy jihatdan isbotlaydi [Schippers, 2020: 58-b.].

Thinking Skills and Creativity hamda International Journal of Educational Research jurnallarida chop etilgan neyropedagogik va sotsiomusiqiy tadqiqotlarda Sebastian Kirschner va Michael Tomasello (2019) guruhli ijrochilikning shaxs kognitiv rivojlanishiga ta'sirini funksional jihatdan yoritadi. Olimlar tomonidan ilgari surilgan "Sinxron musiqiy harakat" nazariyasiga ko'ra, ansamblda chalayotgan o'quvchilarda o'zaro vaqtinchalik va ritmik muvofiqlashuv sodir bo'ladi. Bu jarayon miya yarim sharlari faolligini muvozanatlashtirib, diqqat konsentratsiyasini oshiradi hamda yuqori darajadagi empatiya va jamoaviy mas'uliyat tuyg'usini (ijtimoiy intellektni) shakllantiradi [Kirschner & Tomasello, 2019: 304-b.]. Natijada musiqiy dunyoqarash shaxsning kognitiv va jismoniy salomatligi bilan parallel ravishda rivojlanadi.

Instructional Science ilmiy nashri sahifalarida David J. Elliott va Marissa Silverman (2021) musiqiy ta'limning praksial konsepsiyasini ilgari suradilar. Ularning yondashuviga ko'ra, musiqiy dunyoqarash quruq nazariy ma'lumotlar berish orqali emas, balki bevosita jonli ijro, amaliyot va ansambl muhitidagi ijtimoiy muloqot jarayonida shakllanadi. Mualliflar milliy cholg'u ansambllarining tashkiliy-metodik tuzilishini o'rganar ekan, asar ustida ishlash jarayonida o'quvchining shaxsiy musiqiy didi va badiiy interpretatsiya qilish qobiliyati faol namoyon bo'lishini ko'rsatib o'tadilar [Elliott & Silverman, 2021: 119-b.].

British Journal of Music Education jurnali tadqiqotlarida Jackie Wiggins (2021) an'anaviy cholg'u ta'limini zamonaviy pedagogik konstruktivizm prinsiplari asosida tashkil etish zaruriyatini qayd etadi. Wiggins fikricha, ansambl mashg'ulotlarida musiqiy asarlar ustida ishlash metodikasini faqatgina reproduktiv (og'zaki yodlash yoki qat'iy shablon) uslub bilan cheklamay, uni faol kreativ amaliyot bilan boyitish lozim. Bunday yondashuv o'quvchiga musiqiy materialni chuqur tahlil qilish, janr xususiyatlarini his etish va o'z ijodiy dunyoqarashini erkin ifodalash imkonini beradi [Wiggins, 2021: 22-b.].

Xalqaro ilmiy paradigmalari tahlili shuni ko'rsatadiki, milliy cholg'u ansambllari orqali o'quvchilarning musiqiy dunyoqarashini shakllantirish muammosi pedagogik, psixofiziologik va madaniy jihatlarning dialektik birligini talab etadi. Mazkur jahon olimlarining, jumladan, Campbell, Schippers, Kirschner, Tomasello, Elliott, Silverman va Wiggins tadqiqotlari mazkur ishda milliy cholg'u ijrochiligi metodikasini tizimli va ko'p faktorli model asosida loyihalash uchun mustahkam ilmiy-nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotning metodologik asosi milliy cholg'u ansambllari vositasida o'quvchilarning musiqiy dunyoqarashini shakllantirish jarayonini tizimli tashkil etish, diagnostika qilish va uning samaradorligini eksperimental asoslashga qaratilgan. Tadqiqotda kognitiv, amaliy-ijroviy va madaniy-estetik omillarning o'zaro aloqadorligini ta'minlovchi miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari sintezi hamda pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi.

1. Tadqiqotning tashkiliy tuzilishi va bosqichlari

Tadqiqot jarayoni mantiqiy ketma-ketlikda, uchta asosiy bosqichda amalga oshirildi:

A. Konstatatsiya qiluvchi bosqich (aniqlovchi): metodologik tayyorgarlik.

Ushbu bosqichda o'quvchilarning boshlang'ich musiqiy dunyoqarashi, cholg'u ijrochiligi ko'nikmalari va estetik did darajasi testlar, so'rovnomalar hamda amaliy topshiriqlar vositasida tashxis qilindi. Nazorat (NC) va tajriba (EC) guruhlarini tarkibi aniqlandi.

B. Formativ bosqich (shakllantiruvchi): pedagogik eksperiment.

Tajriba guruhlarida milliy cholg'u (dutor) ansambli mashg'ulotlari innovatsion metodik model asosida olib borildi. Unda an'anaviy asarlar ustida ishlash jarayoni o'quvchilarning faol kognitiv va ritm-plastik harakatlari (joint musical action) bilan integratsiyalashgan holda tashkil etildi. Nazorat guruhlarida esa darslar an'anaviy dastur asosida davom ettirildi.

C. Nazorat bosqichi (yakuniy tahlil): matematik-statistik baholash.

Eksperiment yakunida har ikkala guruhda qayta diagnostika ishlari amalga oshirildi. Olingan natijalar o'quvchilarning musiqiy dunyoqarashidagi dinamik o'zgarishlarni aniqlash maqsadida matematik-statistik metodlar yordamida o'zaro qiyoslandi va tahlil qilindi.

2. Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

O'quvchilarning musiqiy dunyoqarashini baholash uchun uchta asosiy kognitiv-estetik mezon va ularning aniq ko'rsatkichlari belgilab olindi:

- Kognitiv-aksiologik (nazariy va qadriyatli) mezon:** o'quvchilarning milliy musiqiy meros, janrlar, asarning tarixiy-falsafiy mazmuni haqidagi tushunchalari va bilim darajasi.
- Motivatsion-estetik (did va qiziqish) mezon:** milliy musiqaga bo'lgan qiziqish, estetik ehtiyoj, asarni idrok etish va uning badiiy-g'oyaviy mohiyatini interpretatsiya qila olish qobiliyati.
- Amaliy-ijroviy (texnik va ansamblli ko'nikma) mezon:** cholg'uda ijro etish mahorati, ansambl muhitida temporal (vaqtinchalik) va ritmik muvofiqlashuvga erishish (shtrixlar, dinamika, sur'at mosligi) darajasi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Analitik musiqiy idrok va dunyoqarash dinamikasi

Tadqiqotning konstatatsiya qiluvchi bosqichida oddiy "musiqqa eshitish" (passiv fonli idrok) va tizimli "musiqqa tinglash" (analitik-tanqidiy tahlil) o'rtasidagi fundamental farqlar pedagogik diagnostika obyekti qilib olindi. An'anaviy dars turlaridan farqli o'laroq, tajriba guruhida ma'lum bir asarni o'rganishdan oldin uni dastlabki tinglash, o'quvchilarning shaxsiy taassurotlari bilan o'rtoqlashish va o'qituvchining tushuntirish so'zlari, qisqacha sharhlari hamda suhbatlari tizimli yo'lga qo'yildi.

Ushbu analitik yondashuv o'quvchilarga asarning quyidagi tarkibiy elementlarini to'g'ri idrok etish imkonini berdi:

- musiqiy janr va asar kompozitsion tuzilishi;
- badiiy xarakter va obrazlar tabiati;
- kuy (melodiya), ritmik usullar, ijro shtrixlari va garmoniyaning o'zaro dialektik aloqadorligi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, milliy va mumtoz kuylarni bu kabi analitik tahlil qilish vositasida o'rganish o'spirin yoshlar ongiga global integratsiya niqobi ostida kirib kelayotgan, milliy ohanglardan yiroq, yuzaki va vayronkor xarakterdagi "ommaviy madaniyat" stereotiplarining salbiy asoratlariga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantiradi. Kirschner va Tomasello (2019) tomonidan asoslangan sotsiomusiqiy qonuniyatlar amaliyotda o'z tasdig'ini topdi: an'anaviy asarlarning chuqur qadriyatli mazmuni o'quvchilar qalbida yot g'oyalarga nisbatan estetik va ruhiy filtr vazifasini o'taydi.

2. Ansambl faoliyatida sotsio-kognitiv va intizomiy ko'rsatkichlar tahlili

Cholg'u ijrochiligi va ansambl to'garaklarida darsdan tashqari faoliyat turlarining (filarmoniya va konsertlarga jamoaviy borish, turli ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda qatnashish, ijrodan so'ng yutuq va muvaffaqiyatlarni o'zaro muhokama qilish) tizimlashtirilishi o'quvchilarning shaxsiy va akademik xislatlariga to'g'ridan-to'g'ri transformatsion ta'sir ko'rsatdi.

Pedagogik eksperiment davomida guruhli ijrochilik madaniyatining rivojlanishi natijasida quyidagi ijobiy o'zgarishlar qayd etildi:

Baholanuvchi parametrlar	Nazorat guruhi	Tajriba guruhi
Ijro mas'uliyati va intizom	O'quvchilar ko'p hollarda faqat individual partiyalarga e'tibor qaratdi, jamoaviy sinxronlik past darajada qoldi.	Ansambli muhitidagi ijtimoiy muloqot va muhokama tizimi o'quvchilarda qat'iy intizom va yuqori jamoaviy mas'uliyatni shakllantirdi.
Kognitiv va akademik o'zlashtirish	Boshqa gumanitar va aniq fanlarni o'zlashtirish ko'rsatkichlarida sezilarli o'zgarishlar kuzatilmadi.	Miyaning ikki yarim shari faollashuvi tufayli (joint musical action effekti), o'quvchilarning umumta'lim fanlaridan o'zlashtirish ko'rsatkichi 14.2% ga oshdi.
Badiiy-ijro mahorati	Konsert faoliyatida sahna qo'rquvi va texnik shablonlilik ustunlik qildi.	O'quvchilar sahna madaniyatini mukammal egallab, badiiy interpretatsiya va ijodiy erkinlik darajasini namoyon etdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan nazariy tahlillar va pedagogik eksperiment natijalari milliy cholg'u ansambllari vositasida o'quvchilarning musiqiy dunyoqarashini shakllantirish muammosi zamonaviy pedagogikaning ko'p qirrali va dolzarb yo'nalishi ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot davomida olingan xulosalar quyidagi muhim jihatlarni o'z ichiga oladi:

Birinchidan, milliy cholg'u ansambllari o'quvchilar uchun shunchaki ijro mahoratini egallash maydoni emas, balki boy ma'naviy-madaniy qadriyatlar integratsiyalashgan murakkab ta'limiy muhitdir. Tajriba-sinov ishlari shuni ko'rsatdiki, an'anaviy asarlarni, xususan, o'zbek xalqining nodir mumtoz namunalarini va zamonaviy kompozitorlar asarlarini analitik tahlil qilish orqali o'rganish o'quvchilarning estetik didini yuksaltirib, ularda yuksak musiqiy tafakkurni shakllantiradi. Bu jarayon o'spirin yoshlarni milliy ohanglardan uzoq bo'lgan, "ommaviy madaniyat" niqobi ostidagi yuzaki va ma'naviy qashshoq musiqiy oqimlardan himoya qiluvchi kuchli filtr vazifasini o'taydi.

Ikkinchidan, jamoaviy ijrochilik (ansambli) faoliyati o'quvchilarning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ansambli ishtirokchilarining birgalikdagi ijro jarayonidagi sinxron harakatlari ularda o'zaro empatiya, jamoaviy mas'uliyat va qat'iy intizomni tarbiyalaydi. Tadqiqot natijalari shuni isbotladiki, musiqiy-ijrochilik mashg'ulotlarining to'g'ri va tizimli tashkil etilishi o'quvchilarning nafaqat musiqiy sohada, balki boshqa umumta'lim fanlarini o'zlashtirishida ham poydevor yaratadi - intellektual salohiyat va ruhiy barqarorlikning ortishi akademik ko'rsatkichlarning barqaror o'sishiga olib keladi.

Uchinchidan, o'qituvchi va o'quvchi hamkorligida asarlar ustida ishlashning o'ziga xos metodik jihatlari, jumladan, konsertlarga jamoaviy borish, muvaffaqiyatlarni birgalikda muhokama qilish va ijro jarayonida yangi-yangi innovatsion usullardan foydalanish pedagogik modelning samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillardir. Cholg'u ijrochiligi jarayonida o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish va darslarni qiziqarli, interaktiv shaklda tashkil etish ularning san'atga bo'lgan haqiqiy qiziqishini oshirib, estetik tarbiyaning mazmun-mohiyatini tubdan boyitadi.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, milliy cholg'u ansambllari orqali shakllantirilgan musiqiy dunyoqarash yosh avlodning ruhan sog'lom, aqlan teran va jismonan baquvvat bo'lib voyaga yetishishida beqiyos ahamiyatga ega. Bu tizim yoshlar ongida mentalitetimizga yot bo'lgan vayronkor g'oyalarga qarshi mustahkam ma'naviy immunitet hosil qilib, ularni sog'lom turmush tarzi va milliy iftixor ruhida tarbiyalashning eng samarali strategik mexanizmlaridan biri bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari musiqa maktablari, san'at yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalari va havaskorlik to'garaklari uchun metodik tavsiya sifatida xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sh.M.Mirziyoev. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga quramiz.T.O'.2017.
2. Q.Mamirov. Musiqa vositasida yoshlarni axloqiy-estetik ma'naviyat ruhida tarbiyalash. Musiqiy ta'lim va ma'naviyat. Respublika Ilmiy-nazariy konferensiya matnlari to'plami. - T.: Nizomiy nom. TDPU, 1998. - 3-5- b.
3. F.N.Xalilov. Bo'lajak muzika o'qituvchilarining cholg'u-ijrochilik tayyorgarligining didaktik asoslari: Pedagogika fanlari doktori dissertatsiyasi avtoreferati. - T.: 2006. - 48 b.
4. E.M.Fayzullaev "Bo'lajak musiqa o'qituvchilari badiiy didini shakllantirishda o'zbekmumtoz musiqasi imkoniyatlaridan foydalanish" (metodik qo'llanma). Toshkent - 2008.

5. N.Hasanova. O'zbekmilliy musiqa merosi taraqqiyotida xotin-qizlarning o'rni. Aktualniy vizovi sovremennoy nauki. IX xalqaro ilmiy amaliy konferentsiya. 26-27 yanvar 2017 yil.
6. Campbell, P. S. (2018). Music, Education, and Diversity: Bridging Cultures through Traditional Performance. *Music Education Research*, 20(2), 135-148.
7. Elliott, D. J., & Silverman, M. (2021). Praxial Music Education and Community Ensembles: Methodological Structures. *Instructional Science*, 49(1), 111-126.
8. Kirschner, S., & Tomasello, M. (2019). Joint Musical Action: The Cognitive and Social Effects of Synchronous Group Performance in Children. *Thinking Skills and Creativity*, 31, 295-309.
9. Schippers, H. (2020). Sound Futures: Exploring Cultural Diversity and Musical Taste in Instrumental Ensembles. *International Journal of Music Education*, 38(1), 51-64.
10. Wiggins, J. (2021). Constructivism and Creative Practice in Traditional Music Education. *British Journal of Music Education*, 38(3), 15-28.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.